

REFERENCES

1. Eastern European Academy of Sciences – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://eeas.org.ua/uk/osvita/polsha/>
2. Krystopchuk, T. YE. (2013). *Napryamy transformatsiyi pedahohichnoyi osvity krayin Yevropeyskoho Soyuzu v Ukrainu*. [Directions of the transformation of the pedagogical education of the countries of the European Union to Ukraine].
3. Uniwersytet Zielonogórski – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://www.uz.zgora.pl/index.php?informacje-o-uczelnii>
4. Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University – Електронний ресурс. – [Режим доступу] : <http://www.kspu.kr.ua/ua/>
5. Education standards for the Music Education field of study, Dz. U. of 13.September 2007, attachment no. 20.
6. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie

standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela Dz.U. 2012 poz. 131 – Електронний ресурс. – [Режим доступу] : <file:///c:/users/%d0%94%d0%be%d0%bc/downloads/d20120131.pdf>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КРИВОХИЖА Ірина Валентинівна – пошукувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: підготовка майбутніх педагогів-музикантів Польщі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KRIVONIZHA Irina Valentiniivna – The searcher Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of research interest: preparation of future music teachers in Poland.

*Дата надходження рукопису 24. 12. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор А.М.Растрюгіна*

УДК: 37.011.3-051:[784:612.78]

МАЄВСЬКА Анастасія Сергіївна – аспірант Київського університету імені Бориса Грінченка
e-mail: a.maievska@kubg.edu.ua

ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ З ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасних умовах реформи освіти велика увага приділяється питанням підвищення рівня підготовки фахівця у вищих навчальних закладах. Істотну частину професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва забезпечують заняття в класі постановки голосу, на яких студент набуває основи свідомого ставлення до вокального та виконавського розвитку. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає визначення педагогічних принципів вокально-виконавського розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науково-методичній літературі проблема вокальної підготовки розглядається в різних аспектах, а саме: визначаються принципи вокальної підготовки на основі використання фонетичного (О. В. Комісаров, А. В. Саркісян) та фонопедичного (В. В. Ємельянов) методів; висвітлюється процес виховання естетичного становлення учнів до вокального мистецтва (В. Л. Бриліна, Н. С. Можайкіна);

досліджуються умови удосконалення вокально-педагогічної підготовки майбутніх спеціалістів (О. В. Далецький); акцентується увага на формуванні вокально-мовленнєвої культури вчителя музичного мистецтва (Л. Г. Азарова, Л. О. Дерев'янка, Н. О. Швец та ін.); розкривається специфіка опрацювання шкільного репертуару в процесі вокального навчання (Л. Я. Пашкіна). Педагогічне обґрунтування змісту вокальної підготовки дають А. Г. Менабені, Ю. Є. Юцевич, Г. Є. Стасько; проблему формування професійно значущих якостей у процесі вокальної підготовки визначено в дисертації О. І. Краснової-Соколової.

Мета статті полягає у висвітленні педагогічних принципів вокально-виконавського розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з постановки голосу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз вокально-педагогічної літератури допомагають виявити ряд принципів, застосування яких дозволяє утримувати процес вокально-виконавського

розвитку студентів на позиціях доцільності, необхідності, ефективності та успішності. До кола цих принципів можна віднести: *принцип індивідуалізації мистецького навчання; принцип інтегративності вокального навчання; принцип єдності художнього і технічного розвитку; принцип формування вокально-слухового уявлення звуку-образу; принцип ціннісної побудови навчально-мистецького процесу.*

Принцип індивідуалізації мистецького навчання означає «підключення про виявлення і збереження у студентів індивідуальної емоційно-оцінної реакції, смакових переваг у галузі мистецтва, розвиток здатності до вибору і застосування унікальних, неповторних саме для цієї особистості засобів мистецької творчості» [4, с. 155]. Індивідуалізація навчально-виховного процесу передбачає створення умов для максимально вільної реалізації заданих природою здібностей та можливостей індивіда. Стрижневою рисою зазначеного процесу є підтримка особистості в її автономній духовній побудові, в творчому самовтіленні та розвитку здібностей до життєвого самовизначення (В. Андреев, І. Бех, А. Кузьмінський, О. Пехота, А. Хуторський та ін.

У дослідженні О. Пехоти вказано, що «особистісна орієнтація освіти передбачає такий спосіб засвоєння змісту освіти суб'єктом, під час якого відбувається своєрідне «зняття» об'єктивного значення матеріалу та виявлення в ньому суб'єктивного сенсу особистісно-стверджувальних цінностей» [7, с. 40]. За А. Хуторським, в основі особистісно-орієнтованого навчання лежить визнання індивідуальності, самотності, самоцінності кожної людини, її розвитку не як колективного суб'єкта, а перш за все як індивіда, що наділений своїм неповторним суб'єктивним досвідом життєдіяльності, що набувається особистістю в умовах соціокультурного оточення, у процесі сприйняття і розуміння нею світу [8].

За визначенням А. Кузьмінського [3], індивідуалізація є діяльністю вчителя та учня з підтримки та розвитку того одиничного, особливого, своєрідного, що закладено в ньому від природи або що він набув в індивідуальному досвіді. «Індивідуалізація – це система засобів, що сприяє усвідомленню підростаючої людиною своєї відмінності від інших; своєї слабкості і своєї сили для духовного прозріння, для самостійного вибору власного смислу життя, це допомога учню в особистісному самовизначенні» [3, с. 126]. Тому індивідуалізацію навчання ми

розуміємо як оптимальну організацію навчально-виховного процесу в закладах вищої педагогічної освіти на основі урахування особистісних властивостей студентів, яка забезпечує самовиявлення, усвідомлення і розуміння майбутніми учителями особистісно-професійних особливостей, сприяє самореалізації особистості кожного студента на основі взаємозв'язку психолого-педагогічної теорії і шкільної практики.

Специфіка індивідуального розвитку особистості в сфері музичного мистецтва, що відбувається як процес формування її духовного потенціалу, залучення до вищих духовних цінностей людства викарбуваних у величних зразках музичного мистецтва (О. Олексюк) наповнює процес вокально-виконавської підготовки студентів пошуком шляхів духовного зростання. Зазначене доводить необхідність виокремлення серед психолого-педагогічних особливостей цього процесу індивідуалізацію мистецького навчання майбутніх фахівців, що передбачає виявлення та врахування специфіки їх професійного та особистісного розвитку, характеру становлення регулятивних механізмів музично-педагогічної діяльності, тощо.

Врахування індивідуальності кожного студента як виявлення особливостей духовної та психофізіологічної організації в її неповторності, своєрідності, унікальності має, на нашу думку, визначну роль в процесі вокально-виконавського розвитку. «Якщо діяльність у мистецтві не є для людини глибоко індивідуальним актом, вона починає орієнтуватись переважно на зовнішні стандарти художніх явищ. Саме тут і створюються передумови для оцінки і творення мистецтва з позиції моди. Людина, в якій відсутні особисті, індивідуальні симпатії в мистецтві, дуже легко підпадає під зовнішні впливи» [4, с. 156].

Принцип інтегративності співацького навчання передбачає таку побудову навчального процесу, яка ґрунтувалася б на спрямуванні до подолання розрізненості музичної підготовки, що об'єктивно зумовлена необхідністю викладання музично-фахових дисциплін, та забезпечення фахової цілісності. Так А. Козир, визначає вокальну підготовку майбутніх учителів провідним напрямом, який відіграє роль системоутворювального фактору, а також необхідність «приспосовування» інших граней фахового навчання до потреб певної підготовки, що «спрямовані на проектування професійної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва» [2, с. 117].

Відповідаючи сучасним тенденціям, принцип інтегративності у мистецькій освіті реалізується через взаємодію різнопрофільних мистецьких дисциплін і забезпечує формування фахової майстерності за принципом взаємозв'язку та взаємодоповнення, завдяки чому сприяє усуненню міждисциплінарної відокремленості у процесі підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до продуктивної діяльності.

Доречно підкреслити, що художньо-інтегративні процеси в навчанні означають також забезпечення такого характеру музично-фахової підготовки студентів, коли опанування музичного мистецтва опосередковується пізнанням інших різновидів мистецтва. Ізольоване, відокремлене навчання музики має поступитись місцем орієнтації, спрямуванню пізнання на досягнення узагальнених закономірностей мистецтва та їх відображення у музичному мистецтві. Майбутні вчителі музичного мистецтва мають усвідомити, що музика, як й інші види мистецтва, є результатом художньо-образного освоєння світу, яке має одну природу і ґрунтується на тих самих принципових засадах, що й цілий ряд художніх засобів виразності (закони ритму, просторового відображення, колористичного забарвлення тощо), які мають універсальний характер [1].

Орієнтація на образну спорідненість музичних, образотворчих, літературно-поетичних, хореографічних, театральних та інших образів, на спорідненість стильових закономірностей їх створення, сприяє збагаченню уявлень студентів у музичному мистецтві. Оволодіння музичним мистецтвом не може здійснюватись ефективно не лише поза проведенням художньо-стильових аналогій, а й поза усвідомленням і встановленням інтегративних зв'язків між різновидами мистецтва.

Принцип єдності художнього і технічного розвитку. Завдання технічного розвитку вокального голосу повинно повністю поєднуватися з художніми цілями виконання. Деякі вокальні школи (припускають помилки), коли процес технічного вдосконалення співаків затьмарює усі видимі й невидимі горизонти художньо-творчої природи музичних творів. У даному випадку технічна сторона виконання перетворюється на самоціль. Також недоцільно, коли художньо-образне начало у виконанні не відповідає технічним якостям – нечиста інтонація, невиразна артикуляція, відсутність необхідної свободи звуковедення,

відсутність «кантиленності» вокального дихання тощо. Все це зумовлює низькохудожнє втілення ідеї, задуму твору.

Принцип формування вокально-слухового уявлення звуку-образу. Цей принцип розкриває не тільки природу вокального звукоутворення, але й забезпечує рух на шляху технічного розвитку вокаліста відповідно до його художнього рівня. Однією з вирішальних умов вокально-виконавського розвитку студентів є планомірне і послідовне формування вокально-слухових уявлень. Вони відображають глибину сприйняття і визначають якість виконання, доповнюються уявою і носять творчий характер, що зумовлює їх роль у музично-естетичному вихованні. Формування вокально-слухових уявлень звуку-образу в процесі навчання багатогранне, оскільки воно включає в себе й активні розумові дії (спостереження, порівняння, аналіз, впізнавання, диференціацію, узагальнення), і безпосередньо емоційний відгук з усіма його градаціями. Вокально-слухові уявлення органічно пов'язані з музично-слуховими і взаємодіють з руховими уявленнями, що виражаються в процесі співу на рівні вокальної моторики. Вони лежать в основі вокального слуху та визначають цілісність вокально-мистецького процесу, є основою вокальних здібностей. Виникаючи в процесі співочої діяльності, вокально-слухові уявлення дають можливість удосконалювати цю діяльність і самим удосконалюватись у процесі її виконання. В цьому виявляється діалектичний взаємозв'язок навчання і формування виконавської культури студентів. Велике значення має формування уміння довільно уявляти собі «в умі» певні якісні співвідношення звуку до того, як він буде відтворений голосом. Вокально-слуховим уявленням передують сприйняття, яке також потрібно спеціально формувати. Завдання полягає в тому, щоб навчити студентів слухати і чути свій голос, голоси майстрів, помічати різні відтінки його тембру, силу та інтонацію, особливості дикції, вокальну позицію; зі звуку визначати його режим роботи: регістровий механізм, ступінь напруженості роботи голосу, характер дихання, артикуляції та резонування, емоційної виразності. Якість сприйняття вокальних явищ та їх вокально-слухові уявлення забезпечують умови для повноцінного відтворення, а в кінцевому підсумку вокально-виконавський розвиток.

Принцип ціннісної побудови навчально-мистецького процесу, на думку Г. Падалки, є одним із найвагомиших у мистецькій підготовці майбутнього вчителя музичного

мистецтва. Адже сучасна мистецька освіта передбачає серйозну увагу до активізації ціннісних підходів до осягнення учнями надбань художньої культури. «Широке впровадження оцінювальної парадигми зумовлено глобальними соціальними перетвореннями нашої доби. Міняються погляди на суспільні і особистісні цінності, на ідеальний образ людини, оновлюються уявлення щодо ціннісної картини світу. Активізація ціннісних орієнтирів в суспільному не житті не може не впливати на розвиток музичної педагогіки, актуалізуючи проблеми аксіологічного спрямування її розвитку. Необхідність дослідження ціннісних аспектів музичного навчання зумовлено також особливостями розвитку сучасної художньої культури, неоднорідним характером її становлення. Мистецька «норма» не встигає за розвитком мистецтва, його змістового спрямування, жанрово-стильового розвитку, за модернізацією виразальних засобів. Процес інтенсивного відтворення цінностей сучасного життя в мистецтві, багатобарвна і художньо неоднорідна його палітра, особливо загострене протиставлення традиції і новаторства вимагають нових засобів, нових підходів до музичного навчання. Важливо не допустити в художній свідомості учнів ціннісних зсувів, підміни істинних естетичних пріоритетів псевдохудожніми їх зразками. Це завдання також актуалізує проблему значно ширшого і інтенсивнішого впровадження оцінювальної парадигми до мистецької освіти. Естетичне оцінювання виступає чинником активізації, своєрідним «каталізатором» процесуального розгортання музичного навчання» [6, с. 53].

Реалізація принципу ціннісної побудови навчально-мистецького процесу сприяє визначенню особистісних критеріїв та норм музично-фахової діяльності студентів, як внутрішньої опори побудови освітнього процесу. Цей принцип дає змогу встановити рівень реалізації визначеної мети, виразити результати в якісних та кількісних показниках. Це пов'язано з необхідністю аналізувати результат навчально-виховного процесу, виявляти в ньому як позивні сторони, так і недоліки, проводити порівняльні характеристики досягнутих результатів з поставленими завданнями, вносити необхідні корективи в музично-педагогічний процес.

Досвід ціннісної діяльності у сфері музичного мистецтва полягає у нерозривній взаємодії естетичних та моральних якостей, адже основними складовими оцінної діяльності є смак та ідеал. Одночасно вони

постають у ролі суб'єктивних критеріїв морально-естетичної оцінки та визначають досвід ціннісно-орієнтаційної діяльності особистості у сфері музичного мистецтва [5].

Виокремлені нами принципи базуються на загальних закономірностях музично-педагогічної освіти, відображають внутрішню сутність вокально-виконавського розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва, та розкривають закономірності впровадження системно-цілісного, особистісного, інтегративного, технологічного та творчого підходів до професійно-педагогічного мистецтва й художньої творчості.

Висновок та перспективи подальших розвідок наперед. Орієнтуючись на сутність вокальної діяльності майбутніх спеціалістів, яка вимагає наявності умінь учителя музичного мистецтва ефективно вирішувати проблеми й завдання вокального розвитку студентів, використовуючи при цьому всю ланку власних професійних можливостей (індивідуальну вокальну майстерність, методичну компетентність і педагогічні здібності), представлені педагогічні принципи спрямовано на вокально-виконавський розвиток майбутніх учителів музичного мистецтва на занятті з постановки голосу. Ефективність застосування принципів забезпечується на основі вироблення у майбутніх фахівців особистісної зацікавленості процесом вокального навчання студентів; досягнення ними власного вокально-виконавського розвитку; засвоєння методичних концепцій вокального навчання та оволодіння практичними вміннями вокального розвитку учнів; розвитку здатності до адекватної самооцінки і самореалізації у професійній діяльності. Аналізуючи представлені педагогічні принципи, можна дійти висновку, що вони є своєрідними детермінантами процесу вокально-виконавського розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. Їхній взаємозв'язок і взаємозалежність загалом обумовлюють цілісність навчально-виховного процесу у сфері вокальної педагогіки – педагогіки професійної музичної освіти. Сукупність принципів, що отримали характеристику у межах представленої статті, дозволяють розвивати вокальну та виконавську складові навчально-творчого процесу студентів. Система викладених принципів охоплює спектр естетичної свідомості та позасвідомості особистості, відповідає структурі і змісту художньо-педагогічного процесу, спрямованого на вокально-виконавський розвиток майбутніх учителів музичного мистецтва. Цей процес

передбачає виявлення й обґрунтування адекватних сучасним вимогам методик, які буде розглянуто у подальших наших роботах.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Єременко О. В. Підготовка магістрів музичного мистецтва: теоретико-методологічні орієнтири її оновлення / Теорія та методика музичної освіти: Наукова школа Г. М. Падалки: колективна монографія / О. В. Єременко [під. наук. ред. А. В. Козир. – К.: НПУ імені М. Драгоманова, 2011. – С. 92–120.
2. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] / А. В. Козир. – К.: НПУ імені М. Драгоманова, 2008. – 378 с.
3. Кузьмінський А. І. Вступ до університетських студій: навч. посіб. для студ. унів-тів / Кузьмінський А. І. – Черкаси: ЧНУ, 2004. – 174 с.
4. Лабунець В. М. Інтегроване навчання майбутніх учителів музики: теорія та практика / В. М. Лабунець, Ж. Ю. Карташова. – Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2013. – 236 с.
5. Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: [монографія] / В. Ф. Орлов / за заг. ред. І. А. Зязюна. – К.: Наукова думка, 2003. – 263 с.
6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін): [монографія]. / Г. М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 272, [1] с.
7. Пехота О. М. Культура співробітництва: практика групової роботи студентів: навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, С. В. Ратовська. – Миколаїв: Іліон, 2011. – 252 с.
8. Хуторской А. В. Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному?: [пособие для учителя] / А. В. Хуторской. – М.: ВЛАДОМ-ПРЕСС, 2005. – 383 с.

REFERENCES

1. Yeremenko, O. V. (2011). *Pidgotovka magistriv muzychnogo my'stecztva: teoretyko-metodologichni oriyentyry yiyi onovlennya*. [Training of masters of musical art: theoretical and methodological guidelines for its updating]. Kyiv.
2. Kozyr, A. V. (2008). *Profesijna majsternist' uchy'teliv muzy'ky': teoriya i prakty'ka formuvannya*

v sy'stemi bagatorivnevoyi osvity': [monografiya]. [Professional mastery of music teachers: theory and practice of formation in the system of multilevel education: [monohrafiia]. Kyiv.

3. Kuz'mins'kyj, A. I. (2004). *Vstup do universy'tets'ky'x studij: navch. posib. dlya stud. un-tiv*. [Entrance to university studies: tutor. manual for studio Unities]. Cherkasy'.
4. Labunecz, V. M. (2013). *Integrovane navchannya majbutnix uchy'teliv muzy'ky': teoriya ta prakty'ka*. [Integrated Learning for Future Music Teachers: Theory and Practice]. Kam'yanecz'-Podil's'ky'j.
5. Orlov, V. F. (2003). *Profesijne stanovlennya majbutnix vchy'teliv my'stecz'ky'x dy'scyplin: teoriya i tehnologiya: [monografiya]*. [Professional formation of future teachers of artistic disciplines: theory and technology: [monohrafiia]. Kyiv.
6. Padalka, H. M. (2008). *Pedahohika mystetstva (Teorii i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin): [monohrafiia]*. [Pedagogy of Arts (Theory and methodology of teaching artistic disciplines): [monograph]. Kyiv.
7. Pyexota, O. M. (2011). *Kul'tura spivrobotny'ctva: prakty'ka grupovoyi roboty studentiv: navchal'no-metody'chny'j posibny'k*. [Culture of cooperation: the practice of group work of students: a teaching manual]. My'kolayiv.
8. Xutorskoj, A. V. (2005). *Metody'ka ly'chnostno-ory'enty'rovannogo obuchen'ya. Kak obuchat' vsekh po-raznomu?: [posoby'e dlya uchy'telya]*. [Methodology of person-oriented learning. How to train everyone in different ways?: [teacher's manual]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МАЄВСЬКА Анастасія Сергіївна – аспірант Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: методика вокально-виконавського розвитку майбутніх учителів на заняттях з постановки голосу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MAIEVSKA Anatasiiy Sergiivna – PhD student, Borys Hrinchenko Kyev University.

Circle of research interests: the method of vocal-performing development of future teachers in classes of voice training.

*Дата надходження рукопису 12. 01. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор А. М. Растрюгіна*